

İNÖNÜ'NÜN ŞAHSI İLA İLGİLİ NEŞRİYAT

İNÖNÜ, "Millî Şef" liği devrinde şahsı ile ilgili bazı neşriyatı yasak etmiştir. Bilhassa seyahatlerini vukuundan evvel yazdırmamaya bilhassa önem vermiştir. Bundan, şahsına karşı yapılması muhtemel bir suikastin vehmi içinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Şimdi, "Millî Şef" in şahsı ile ilgili yasak tebliğlerinden bazı-
larını birlikte izleyelim:

DÜRRÜŞEHVAR ve İNÖNÜ:

"Reisicumhurun Dürrüşehvar'ı Savorana yatında kabul ettiğinden bahsedilmemesi Basın ve Yayın İstanbul Müdürlüğünden bildirildi."

26 Kasım 1945

İNÖNÜ ve Akrabası

Millî Şefin akrabalarından birinin Dolmabahçe Sarayında yapılacak nişan merasimi gazetelere yazılmıyacaktır. (Bu yasak Anadolu Ajansı tarafından tebliğ edilmiştir.)

23 Ekim 1943

Paris Soir ve İNÖNÜ

Paris Soir muhabirinin Ankara'da Reisicumhurumuzla mülakatına dair mezkûr gazetede çıkan yazı alınmiyacaktır. Polis Müdüriyetinden tebligat yapılmıştır.

25 Mayıs 1940

İNÖNÜ'nün Seyahatleri:

Millî Şef Valiye telefon etmiş. Seyahatleri hakkında Ajansın verdiği başka tek satır yazılmıyacaktır. Gece Vali telefonla bildirdi.

12 Aralık 1939

Polisten tebliğ edilmiştir:

Reisicumhurun bu seyahatinde İstanbul'daki dolaşmaları sırasında resimlerinin çekilmesi arzu edilmemektedir. Bugün çekilen resim varsa bunların ve Beykoz Kaymakamlığı ziyaretlerinin neşredilmemesi rica olunur.

1 Ağustos 1940

Reisicumhur İNÖNÜ'nün seyahatine dair hiçbir haber yazılmıyacaktır.

3 Ocak 1941

Basına verilen bu gizli emirlerle İnönü, Dürrüşehvar'la olan mü-lâkatını, akrabasının nişanının Dolmabahçe Sarayında yapıldığını ve seyahatlerini milletten gizlemiştir.

Millî menfaat teranesini ağızından düşürmeyen İnönü, bu olayları m milletten gizli tutmakla hangi millî menfaate hizmet etmiştir? İnönü sadece kendi şahsını ve çıkarını düşünmüştür.

TİCARİ İLÂNLARA BİLE MÜDAHALE

Basın yasakları, en aklı gelmez alanlara dahi ahtapot kolları* gi-bi uzanmaktadır. Aşağıdaki yasak da bu acaipliklerden biridir:

"Sevim ve Sevinç kardeşlerin burada verecekleri konserlerde "An-kara Radyo Yıldızı" diye yazılmakta ve Sevim-Sevinç kardeşlerin ilân-larda bile olsa Ankara Radyosunu istismar etmeye hakları yoktur. Anka-ra Radyo Müdürlüğü bu hususun gözönünde tutulmasını ve şayet ilân ve-riyorlarsa onlardan "Ankara Radyosu" ibaresinin çıkarılmasını rica edi-yor.

22/5/1945 (Basın-Yağın Umum Müdürlüğü İstanbul Bürosundan telefonla bildirilmiştir.)

Her hangi kimsenin iş titrini kullanması en basit, en tabii hakkı-dır. Hele bu titrini, parasını verdiği bir ilânda kullanırsa onu oradan silmeye kimsenin hakkı yoktur. Bir ülkede bu hakka saygı gösterilmiyor-sa orada uygulanan rejimin adına "cumhuriyet" denmez.

DİNİ NEŞRİYAT YASAĞI

İnönü dikta rejiminin Anayasaya, vicdan hürriyetine, basın serbest-liğine ve lâik ilkelere aykırı en garip yasaklarından biri de dinî neş-riyat yasağıdır. Bu mahrem tebliği de aynen aşağıya geçiriyoruz:

bu "emr"e göre dinle ilgili her türlü neşriyat yasaklanmıştır. Her hangi yazar: "İslâm dini uludur. İnsan onda ahlâkın temel kaide-lerini bulur ve yücelir. Din, insanların eşitliği esasına emreder. Zulmü, insan hürriyetlerine aykırı hareketleri nehyeder..." diye yazamıyacaktır. Yazarsa inönü, kuşulanır, kendi dikta rejimine telmihlerde bulunulduğu vehmine düşebilir.

Bu, Abdülhamit Devri sansürüne de rahmet okutan bir basın men-nesidir. Basının çeşitli konularda böylesine bir "yasaklar yağmuru"na tutulduğu devreye siyasi hayatımızda pek ~~zordur~~ *az rastlanır*.

Abdülhamit Devrinde sansür gizli değildir, resmi bir teşekküldür. Yazılar evvelden sansöre verilir, tetkikten geçirilir, sonra neşredilir di. Bu suretle gazete kapanmak tehlikesine de mâruz değildi. Oysa, İnönü devrinin bu gizli yasaklar devresinde Tür basını şaşkına döndürül-müştür.

Diğer yandan, dikta rejimi yöneticilerinin sözleriyle fiilleri de biribirini tutmuyordu. Vesile düştükçe insan haklarından ve basın öz-gürlüğünden durmadan bahsediyorlardı. *hamisi*

Bunların, nasıl basın hürriyeti ~~katârîsi~~ kesildiklerine sırası gelince değineceğiz.

KAPATILAN GAZETELER

Gazeteler, süreli veya süresiz, en ufak bahanelerle kapatılıyor-
du. Bu yüzden, o gazete ^{fare} ~~te~~ bağlı yüzlerce kişi açıkta kalıyor, ikinci mî.
Dünya Savaşının getirdiği dayanılmaz geçim sıkıntısına çalagırken bile dayanamıyan yüzlerce aile büsbütün sefalete düşüyor, perişan oluyordu.

Gizli ~~e~~ yasak emirleri o kadar çoktu ki gazete sorumluları bunlar-
ın hepsini aklında tutmuyor, ara sıra yanılıyorlardı. Ve o zaman Da-
mokles'in kılıcı hemen başlarına iniyordu.

Bu kapanma felâketinden kendini kurtarabilmiş gazete pek azdır. Fakat rahatsız ve tedirgin olmuş iktidarın vehmine kurban gidenlerin feci akıbeti "Millî Şef" in umurunda değildir.

Kapatma vesileleri; gıda maddeleri yüksekliğinden veya sosyal suçlardan bahsedilmesi, bir milletvehilinin hoşâ gitmiyen beyanatının neşri gibi gazeteciliğin tabii görevleri arasında bulunan basit hava-dislerdir.

HARET VERİCİ MÜDAHALELER

On yıl içinde öyle yasaklar getirilmiştir ki belgeler olmasa in-san bunlara güçlkle inanır. Şimdi bunlardan çeşitli örnekler sunuyo-
ruz:

ÖĞRENCİ FAALİYETLERİ HAKKINDA:

"Okullarda ve fakültelerde ve enstitülerde disiplini bozacak mahiyetteki vakaları mahallin en büyük amirinden mezuniyet almadan neşretmemek lâzımdır. Matbuat Kanunundaki bu kayda riâyet edilmesi.
26 Mayıs 1939

GELDİ, GİTTİ:

Türkiye'ye gelmiş olan İngiliz askerî heyetiyle mülakat yapılması, tafsilâtlı yazı yazılmaması, resimleri basılmaması Dahiliye Vekâletinden bildirilmiştir. Sadece "geldi", "gitti" diye yazılabilir.
14 Mayıs 1939

KÂZİM KARABEKİR PAŞANIN BEYANATI:

KÂZİM Karabekir'in beyanları nazarı itibare alınmayacaktır. Ve bundan bahsedilmeyecektir. (Ankara muhabirlerine Halk Partisinden söylenmiştir.)

YABANCI RADYO HABERLERİ YASAĞI:

Türkiye'den bahseden radyo haberlerinin Matbuat Umum Müdürlüğünden izin almadıkça neşri yasaktır. 19 Eylül 1939

"RUSYA" YAZMAK YASAK:

"Rusya" kelimesi yalnız başına kullanılmıyacak, "Sovyet Rusya" diye yazılacaktır. (Ankara'nın bildirisine dayanarak İstanbul Matbuat Memuru tarafından tebliğ edilmiştir.) 23 Aralık 1939

İTİDALLİ KARİKATÜR!?

Yabancı devlet reisleriyle icrî heyetleri bağlarında bulunan zevat hakkında itidalli karikatür yapılması. (Başbakan Refik Saydam'ın şifresine dayanarak İstanbul Vilâyetinden tebliğ edilmiştir.) 22/5/1940

BASMAKALA YASAĞI:

- 1) Anadolu Ajansının haberlerinden başka haber yazılmıyacaktır.
- 2) Sansasyonel başlık yapılmıyacaktır. 3) Başmakale yazılmıyacaktır.
- 4) İkinci baskı ve ilâve yapılmıyacaktır. 10/6/1940
5 (İtalyan'ın harb ilânı vesilesiyle tebliğ edilmiştir)

TARTIŞMA YASAK:

Cumhuriyet'te Nadir Nadi'nin makaleleri neticesinde açılan kalem münakaşası nihayet bulacaktır.

3/8/1940

GAZETE Mİ, ROBOT MU?

Başbakanlıktan bildirilmiştir:

- 1) Gazetelerde büyük manşetler yalnız dahili haberler için kullanılacaktır.
- 2) Harici haberler tek sütuna dizilecek ve bu haberlere azami 24 puntodan büyük başlık konulacaktır.
- 3) Matbuat Umum Müdürlüğünün veya Anadolu Ajansının vereceği harici haberlerden başma hiçbir harici haber neşredilmeyecektir.
- 4) Türk rejiminden ve bu rejimin ideolojisinden gayri velev fikri tetkik namı altında olsa da diğer rejimlere ve ideolojilere ait neşriyat yapılmayacaktır...

20 Temmuz 1940

Refik Saydam

PIYASA HABERLERİ:ZAMLAR:

Otomobil yedek parçalarıyla lastiklerin bittiği, un stokunun azaldığı yazılmayacaktır. 10/8/1940 (Matbuat Umum Müdürlüğünden tebliğ edilmiştir.)

TEPEDEDEN İNME:

VERGİLERE YAPILACAK ZAMDAN BAHSEDİLMİYECEKTİR.
(Emniyet Md.nün 5707 No, 19.3.941 tarihli tezkeresiyle bildirilmiştir)

"ın vesair ihtiyaç maddeleri hakkında neşriyat yapılmayacaktır.
7.5.1941

SIKINTILI ŞEYLERDEN BAHSETMEK YASAĞI:

Vilâyetin resmi beyanatı olmadan gazetelerde ekmek tevzii, vesika-ya bağlanması ve fırınlarda izdiham mevzuu üzerinde yazı yazılmayacaktır.
9/1/1942 (Emniyet Müdürlüğü aracılığıyla tebliğ edilmiştir.)

HEP AYNI TERANE:

Ekmekten, odundan ve kömürden, etten şikâyet kılıkli neşriyat yapılmayacaktır.
10 Ocak 1942

SOYADLARI:

Gazete ve mecmuaların haber bendlerinde, makalelerinde veya ilânlarında Devlet memurlarının veya hususi eşhasın isimleri dercedilmesi lâzım geldiğinde çok defa soyadı kullanılmadığı, küçük isimlerin yazılmasıyla iktifa edildiği görülmektedir... Küçük adlarla beraber soyadları da kullanılacaktır...

TREN KAZALARI:

Bugünlerde vukua gelen tren kazaları hakkında neşriyat yapılmıyacaktır. Ajans verse bile tren kazaları yazılmıyacaktır.

4 Şubat 1941

HİRSİZLİKLER YAZILMIYACAK:

Hatay'da 15 haydut üç otomobili soymuş, bir polisi öldürmüş, iki kişi yaralanmış ve 15.000 lira gasbederek kaçmışlar. Bu haber yazılmıyacaktır.

29/8/1941

ASAYİŞ BERKEMAL:

Bir kadını yalancı şahitliğe teşvikten suçlu Sorgu Hâkimi nin cereyan eden muhakemesine dair neşriyat yapılmıyacaktır.

6 Mayıs 1942

SÜT LİMAN BİR TÜRKİYE:

Zabıta, adliye ve mülkiye memurlarının işledikleri suçlara ait neşriyat yapılmıyacaktır.

BULMACALARA DA TECAVÜZ:

7/1/12/1941 tarihli Akşam gazetesinin dördüncü sayfasında intişar eden bulmacanın dolu kareleri "gamalı haç" ı göstermektedir. Bunun tesadüfen bu tarzda vücade gelmiş olması mümkün olsa bile birçok okuyucular tarafından muhtelif tarzda mütalâa ve telâkki edilmesi tabiidir. Okuyucular tarafından yanlış telâkkilere meydan verecek şekil ve yazılardan çekinilmesini tavsiye ederim

18/12/1941

İMLÂYA DA MÜDAHÂLE:

İmlâ tılavuzunda gösterilen kelime kide ve örneklerinin yazıda esas olması. (Başbakanlığın 20.3.1942 tarihli tezkeresiyle bildirilmiştir.)

Basına yağdırılan yasaklar kasırgasından bazı örnekler daha sunduk. Türk basını, tarihinin hiçbir devresinde bu dereke korkunç bir duruma düşürülmemiştir. Görülüyor ki bir gazetenin her sahada yapacağı neşriyatın bütününi kapsıyan bu yasaklarla basının ağız kilitlenmiştir. Bu kilidin anahtarı İnönü'nün elindedir.

Böylece matbuat düşündüğünü yazmaktan, umumiefkâra istikamet vermekten menedilmiş, basın hürriyeti fiilen kaldırılmıştır.

Örneklerde de görüleceği gibi iktidar, gıda maddeleri darlığından, zabıta vakalarının neşrinden de tedirgin olmaktadır. Niçin? Çünkü, İnönü devrinde hiçbir gıda maddesinde darlık olmaz! Her şey boldur ve

ucuzdur. Halka yutturulmak istenilen palavra budur.

Rüsvet, irtikâp, irtişa, âdi zabıta vakaları, soygunculuklar da halktan gizlenmiştir. Böylece Türkiye, sınırları içinde hiçbir uygunsuz hâdise cereyan etmiyen bir dünya cenneti gibi gösterilmek istenilmiştir.

İktidarı tenkid etme yasağı ile de, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, hiçbir hata yapmadığı için basın tarafından tenkide dahi uğramıyan muvaffak bir iktidar kanısı uyandırılmak istenilmiştir.

İktidarı tenkid etmeyi, düşündüğünü söyleme ve yazma hürriyetini zincirleyen bu "yasaklar kâbusu" nun dayanağı "vehim" dir. Bu vehmi besliyen ana faktörlerin başında İnönü'nün, şansını ve iktidarını idame kaygısı vardır.

Her şeyi milletten gizlemek için fikre ve düşünceye zincir vurulursa "iktidar" lar daha uzun ömürlü olur sanılmıştır. Bu, bir Ortaçağ zihniyetidir.

NELER DEDİLER?

Basın hürriyetini alabildiğine boğan, matbuatın bütün inisiyatifini elinden alan ve onları birer robot haline getiren Millî Şef, bir yandan da hürriyet meleği rolüne heveslenmektedir.

Bu korkunç baskılara rağmen Millî Şef 1945 1 Kasımında verdiği demeçte söz ve yazı hürriyeti için şöyle demektedir:

"SÖZ VE YAZI HÜRRIYETİ, ŞÜPHE YOK Kİ HER HALK İDARESİNİN SU GÖTÜRMEZ TEMELİDİR."

Bir yandan basın, eli kolu bağlanır, nefes aldırılmaz bunaltıcı bir baskı altında inletilirken "söz ve yazı hürriyetinin her halk idaresinin su götürmez temeli" olduğundan bahsedebilmek için siyasetçilerin gerçeğe bu denli sırt çevrilmesi ve halkın bu derece aldatılması karşısında insan tiksinti duyuyor.

Millî Şefin Başbakanı Şemseddin Günaltay da, 1950 seçimlerini kaybeder etmez yayımladığı "Hürriyet Mücadelesi" eserinde basın hürriyetine övgüler düzmüştür. O kadar ki Günaltay bu eserinde, basın hürriyeti kısılursa insanın cinnet getireceğinden dahi bahsetmiştir. İnönü'nün Başbakanı şöyle diyor: "FİKİRLERİN HÜRRIYETİNİ ŞİDDETLE TAZYİK EDENLER SONUNDA İNSANLARDA CİNNET-İ FİKİRİYE DOĞMASINA SERBET OLURLAR"

Türk halkı, San Fransisco'dan gelen rüzgârla çok partili devreye girip kendisini daima aldatmış ve bunaltmış olan İnönü iktidarını düşürseydi belki de cinnet-i fikriye getirecekti.

Şemseddin Günaltay'ın incilerine tekrar döneceğiz.